

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

**Κρατική Τρομοκρατία δι' Αντιπροσώπων:
Η Εργαλειοποίηση του Οργανωμένου
Εγκλήματος και η Περίπτωση των «Τίγρεων
του Αρκάν» στους Γιουγκοσλαβικούς Πολέμους**

Σπυρίδων Θεοχαράκος

Ερευνητική Εργασία Νο. 137

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΕΔΙΣΑ

Δρ. Ανδρέας Γ. Μπανούτσος	Πρόεδρος
Δρ. Παναγιώτης Σφαέλος	Αντιπρόεδρος & Δ/ντης Ερευνών
Γεώργιος Κουκάκης	Γενικός Γραμματέας
Αργέττα Μαλιχουτσάκη	Οικονομική Διαχειρίστρια
Βασιλική Καντιώτη	Μέλος
Μαρία Ντάμπου	Μέλος
Αικατερίνη Μαρούκη	Μέλος

© 2026 Center for International Strategic Analyses (KEDISA, All Rights Reserved)

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without permission of the publisher

Κρατική Τρομοκρατία δι' Αντιπροσώπων: Η Εργαλειοποίηση του Οργανωμένου Εγκλήματος και η Περίπτωση των «Τίγρεων του Αρκάν» στους Γιουγκοσλαβικούς Πολέμους

Στη σύγχρονη θεωρία των διεθνών σχέσεων και της διεθνούς ασφάλειας, η φύση του πολέμου και της πολιτικής βίας έχει υποστεί ριζικές μεταβολές. Το παραδοσιακό «βεσφαλιανό» μοντέλο, σύμφωνα με το οποίο τα κυρίαρχα κράτη διατηρούν το απόλυτο μονοπώλιο στη νόμιμη χρήση της βίας και διεξάγουν πολέμους αποκλειστικά μέσω των τακτικών ενόπλων δυνάμεών τους, αποδεικνύεται ανεπαρκές για την ερμηνεία των σύγχρονων ασύμμετρων συγκρούσεων. Μία από τις πιο σκοτεινές και περίπλοκες πτυχές αυτής της εξέλιξης είναι η άμεση συνεργασία, η χρηματοδότηση και η καθοδήγηση μη κρατικών εγκληματικών και τρομοκρατικών δρώντων από τον ίδιο τον κρατικό μηχανισμό. Το φαινόμενο αυτό, γνωστό ως κρατική τρομοκρατία δι' αντιπροσώπων (state-sponsored proxy terrorism), επιτρέπει στα κράτη να επιδιώκουν επιθετικούς γεωπολιτικούς στόχους στοχεύοντας άμαχους πληθυσμούς, διατηρώντας ταυτόχρονα το πλεονέκτημα της «εύλογης άρνησης» (plausible deniability) απέναντι στη διεθνή κοινότητα.

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ κράτους και τρομοκρατίας, αναλύοντας τον τρόπο με τον οποίο οι κρατικές δομές ασφαλείας επιλέγουν συνειδητά να συμμαχήσουν με τον εγκληματικό υπόκοσμο με σκοπό την παραγωγή «στοχευμένου τρόμου» στον πληθυσμό. Ως μελέτη περίπτωσης εξετάζεται η δράση της Σερβικής Εθελοντικής Φρουράς (Srpska Dobrovoljačka Garda - SDG), ευρέως γνωστής ως «Τίγρεις του Αρκάν», κατά τη διάρκεια των πολέμων που ακολούθησαν τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (1991-1995). Η έρευνα αναδεικνύει τους μηχανισμούς με τους οποίους η σερβική Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας (SDB) οργάνωσε, εξόπλισε και προστάτευσε μια ιδιωτική στρατιωτική δύναμη, προκειμένου να εκτελέσει αποστολές εθνοκάθαρσης.

Παράλληλα, εξετάζεται η πολιτική οικονομία αυτής της κρατικής τρομοκρατίας, η οποία βασίστηκε στη λεηλασία, στον εκβιασμό και στο λαθρεμπόριο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις μακροπρόθεσμες συνέπειες αυτής της συμβίωσης κράτους - τρομοκρατίας, καταδεικνύοντας πώς η θεσμοθέτηση της ανομίας οδήγησε αναπόφευκτα στην

αποσταθεροποίηση του ίδιου του κράτους - πάτρωνα, μια διαδικασία που κορυφώθηκε με τη δολοφονία του Σέρβου Πρωθυπουργού Ζόραν Τζίντζιτς το 2003 από πρώην μέλη αυτών των παραστρατιωτικών οργανώσεων. Τέλος, αναλύεται η νομική αποτίμηση αυτού του συστήματος από τη διεθνή ποινική δικαιοσύνη, η οποία κατάφερε, έπειτα από δεκαετίες, να κάμψει τους κρατικούς ισχυρισμούς περί «εύλογης άρνησης».

Η κατανόηση της παραστρατιωτικής βίας και της κρατικής τρομοκρατίας προϋποθέτει την απόρριψη της διαδεδομένης αντίληψης ότι η τρομοκρατία αποτελεί αποκλειστικά το «όπλο των αδυνάμων ενάντια στο κράτος». Αντιθέτως, τα ίδια τα κράτη αποτελούν συχνά τους κύριους παράγοντες της τρομοκρατικής δράσης. Η σύγχρονη ιστορία έχει αναδείξει περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα κράτος αναπτύσσει μυστικές ή ημι-επίσημες σχέσεις με παράτυπες ένοπλες ομάδες, οι οποίες αναλαμβάνουν να ασκήσουν βία προς όφελος του. Η βία αυτή διαθέτει «εργαλειακά» χαρακτηριστικά, ενώ στοχεύει τόσο στον έλεγχο εδαφών και πληθυσμών, όσο και στην παραγωγή απόλυτου ψυχολογικού τρόμου.

Στο πλαίσιο αυτής της κρατικής εργαλειοποίησης, τα όρια μεταξύ πολιτικής βίας και κοινού εγκλήματος «θολώνουν». Το κράτος προσεγγίζει και ενσωματώνει εγκληματικές οργανώσεις μέσα από μια διαδικασία κλιμακούμενης συνεργασίας, η οποία μπορεί να αναλυθεί σε διάφορα στάδια. Στο αρχικό επίπεδο, παρατηρείται η σύναψη τακτικών συμμαχιών, όπου το κράτος αξιοποιεί την τεχνογνωσία του υποκόσμου (για παράδειγμα στο λαθρεμπόριο, στις δολοφονίες ή στην πλαστογραφία) έναντι ανταλλαγμάτων, όπως η παροχή νομικής ασυλίας. Αυτού του είδους οι σχέσεις έχουν παρατηρηθεί ιστορικά σε πολυάριθμα περιβάλλοντα, όπως για παράδειγμα στη συνεργασία διεθνών τρομοκρατικών δικτύων (όπως η Αλ Κάιντα) με τοπικές μαφίες για την εξασφάλιση ασφαλών κρησφύγετων και εγγράφων στην Ευρώπη.

Καθώς η σύγκρουση κλιμακώνεται, η σχέση κράτους - υποκόσμου περνά σε επιχειρησιακό στάδιο. Σε αυτή τη φάση, το κράτος αναθέτει ανοιχτά ρόλους άσκησης τρομοκρατίας στους εγκληματίες. Το οργανωμένο έγκλημα υιοθετεί τακτικές απόλυτης πολιτικής βίας (όπως μαζικές εκτελέσεις και βασανιστήρια αμάχων) προς εξυπηρέτηση του εθνικού/κρατικού αφηγήματος. Στο υψηλότερο επίπεδο αυτής της συνεργασίας επέρχεται η πλήρης σύγκλιση, όπου δημιουργείται μια ενιαία, υβριδική οντότητα: ο παραστρατιωτικός - τρομοκράτης, ο οποίος δρα ταυτόχρονα ως επιχειρηματίας της μαύρης αγοράς και ως εθνικός στρατιώτης. Το κράτος του παρέχει όπλα, εκπαίδευση,

πληροφορίες και μισθοδοσία, και σε αντάλλαγμα, ο παραστρατιωτικός αναλαμβάνει να κάνει τη «βρώμικη δουλειά» που ο τακτικός στρατός αδυνατεί να εκτελέσει λόγω των περιορισμών που επιβάλλει το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.

Το τελικό και πιο επικίνδυνο στάδιο αυτής της διαδικασίας ονομάζεται από τους θεωρητικούς ασφάλειας ως «σύνδρομο της Μαύρης Τρύπας» (Black Hole syndrome). Πρόκειται για καταστάσεις όπου η κεντρική κρατική εξουσία επιτρέπει, είτε από αδυναμία είτε από σκοπιμότητα, τη δημιουργία ζωνών απόλυτης ανομίας, όπου δεν υφίσταται καμία έννομη τάξη. Σε αυτές τις περιοχές (συχνά σε ζώνες συγκρούσεων), η οικονομία του πολέμου και η εξουσία των τρομοκρατικών/παραστρατιωτικών ομάδων υποκαθιστούν πλήρως τους θεσμούς, με αποτέλεσμα οι ένοπλες αυτές ομάδες να μετατρέπονται σε κράτος εν κράτει, ελέγχοντας τους φυσικούς πόρους και την επιβίωση των πολιτών.

Ο κεντρικός πυλώνας που συντηρεί αυτό το οικοδόμημα της κρατικής τρομοκρατίας είναι η συστηματική ατιμωρησία. Παρέχοντας εγγυήσεις στο εσωτερικό της χώρας ότι καμία διωκτική αρχή δεν πρόκειται να ερευνήσει τα εγκλήματα ή τα κέρδη αυτών των ομάδων, το κράτος εξασφαλίζει την τυφλή αφοσίωση των εκτελεστών του. Αυτή ακριβώς η θεωρητική κατασκευή βρήκε την απόλυτη και πλέον αιματηρή εφαρμογή της στα Βαλκάνια κατά τη δεκαετία του 1990.

Η κρίση που οδήγησε στη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας δημιούργησε ένα εξαιρετικά ασταθές περιβάλλον, ιδανικό για την ανάπτυξη της παραστρατιωτικής βίας. Μετά τον θάνατο του Γιόσιπ Μπροζ Τίτο το 1980 και την υιοθέτηση του Συντάγματος του 1974, το οποίο είχε εγκαθιδρύσει μια έντονα αποκεντρωμένη δομή, δίνοντας εξουσίες στις συνιστώσες δημοκρατίες, οι φυγόκεντρες εθνικιστικές τάσεις άρχισαν να ισχυροποιούνται. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, η ανάδειξη του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στην εξουσία της Σερβίας συνοδεύτηκε από ένα κεντρικό αφήγημα συγκέντρωσης όλων των Σέρβων της Γιουγκοσλαβίας υπό μία ενιαία κρατική οντότητα.

Όταν η Σλοβενία και η Κροατία, τον Ιούνιο του 1991, και αργότερα η Βοσνία - Ερζεγοβίνη ανακήρυξαν την ανεξαρτησία τους, το Βελιγράδι βρέθηκε αντιμέτωπο με ένα σοβαρό στρατηγικό δίλημμα. Ο τακτικός Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός (JNA), αν και εξαιρετικά εξοπλισμένος, ήταν ένας πολυεθνικός, ιδεολογικά κομμουνιστικός θεσμός, ο οποίος υπέφερε από μαζικές λιποταξίες (ιδίως μη Σέρβων κληρωτών) και

έλλειψη κινήτρου για τη διεξαγωγή εχθροπραξιών. Επιπλέον, η άμεση και ανοιχτή χρήση του JNA για την καταστροφή πόλεων και τη μαζική εκδίωξη αμάχων θα οδηγούσε νομοτελειακά σε διεθνείς κυρώσεις, διεθνή κατακραυγή και ενδεχομένως στρατιωτική επέμβαση από τις Δυτικές δυνάμεις.

Το καθεστώς Μιλόσεβιτς χρειαζόταν επειγόντως έναν μηχανισμό ικανό να διεξάγει ακραία πολιτική και φυσική βία, ο οποίος όμως δεν θα μπορούσε νομικά και διπλωματικά να ταυτιστεί επισήμως με την κυβέρνηση της Σερβίας. Η λύση βρέθηκε στην υιοθέτηση της στρατηγικής της «εύλογης άρνησης». Η ευθύνη για τη δημιουργία αυτού του σκιάδους στρατού μεταβιβάστηκε από το Υπουργείο Άμυνας στο Υπουργείο Εσωτερικών (MUP) και συγκεκριμένα στις μυστικές υπηρεσίες.

Η Σερβική Υπηρεσία Κρατικής Ασφάλειας (SDB ή DB) αποτέλεσε τον πραγματικό ενόρχηστρωτή της κρατικής τρομοκρατίας στους πολέμους της Κροατίας και της Βοσνίας. Στην κορυφή αυτής της πυραμίδας βρίσκονταν δύο κομβικά πρόσωπα: ο επικεφαλής της Υπηρεσίας, Γιόβιτσα Στάνισιτς, και ο συνεργάτης του και διοικητής των ειδικών επιχειρήσεων, Φράνκο Σιμάτοβιτς.

Ο Στάνισιτς, ένας μεθοδικός αξιωματούχος πληροφοριών που ανήλθε στην ιεραρχία εκμεταλλευόμενος την αφοσίωσή του στο κρατικό σύστημα, ανέλαβε, κατ' εντολή του Μιλόσεβιτς, να δημιουργήσει μια μυστική ένοπλη δύναμη που δεν θα δεσμευόταν από κανέναν νόμο. Ήδη από την άνοιξη του 1991, η SDB άρχισε να ιδρύει μυστικά στρατόπεδα εκπαίδευσης εκτός των συνόρων της Σερβίας, σε εδάφη της Κροατίας (όπως στο Golubić και στο Erdut), εξασφαλίζοντας έτσι ότι οι επιχειρήσεις αυτές θα εμφανίζονταν ως «τοπικές εξεγέρσεις» των Σέρβων της Κράινα και της Βοσνίας, και όχι ως εισβολή από το Βελιγράδι.

Η SDB δεν αρκέστηκε στη στρατολόγηση ιδεολόγων εθνικιστών. Σύμφωνα με τη λογική του υβριδικού πολέμου, χρειαζόταν άτομα ικανά για ακραία σκληρότητα. Έτσι, προσέφυγε στη δεξαμενή του οργανωμένου εγκλήματος, ανοίγοντας τις πόρτες των φυλακών και εξοπλίζοντας σεσημασμένους κακοποιούς, χούλιγκανς και εκτελεστές του υποκόσμου. Η Κρατική Ασφάλεια παρείχε σε αυτά τα άτομα στολές, στρατιωτικό εξοπλισμό αιχμής, επιμελητεία, αλλά και κρίσιμες πληροφορίες, μετατρέποντάς τους σε εργαλείο της εθνοκάθαρσης.

Το πιο εμβληματικό και θανατηφόρο δημιούργημα αυτού του εγχειρήματος υπήρξε η Σερβική Εθελοντική Φρουρά (Srpska Dobrovoljačka Garda - SDG), η οποία

έμεινε στην ιστορία με το προσωνύμιο «Τίγρεις του Αρκάν». Η ομάδα ιδρύθηκε επίσημα στις 11 Οκτωβρίου 1990 από τον Ζέλικο Ραζνάτοβιτς, ευρέως γνωστό με το ψευδώνυμο «Αρκάν» (Arkan).

Ο Ραζνάτοβιτς, γιος αξιωματικού της Γιουγκοσλαβικής Πολεμικής Αεροπορίας, είχε ξεκινήσει μια μακρά εγκληματική πορεία στις δεκαετίες του 1970 και 1980, διενεργώντας δεκάδες ένοπλες ληστείες τραπεζών και κλοπές σε χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης. Εκείνη την περίοδο, στρατολογήθηκε από την ομοσπονδιακή γιουγκοσλαβική μυστική υπηρεσία (UDBA) και λειτούργησε ως κρατικός εκτελεστής, αναλαμβάνοντας τη δολοφονία πολιτικών αντιφρονούντων της γιουγκοσλαβικής διασποράς. Η πολυετής του δράση υπό την προστασία του κράτους τον καθιστούσε ιδανικό υποψήφιο για τα σχέδια του καθεστώτος Μιλόσεβιτς.

Με την επιστροφή του στο Βελιγράδι, το κράτος του παραχώρησε την ηγεσία των σκληροπυρηνικών οπαδών (Ultras) της ποδοσφαιρικής ομάδας του Ερυθρού Αστέρα (Crvena Zvezda), γνωστών ως «Delije». Αυτοί οι νεαροί, συχνά περιθωριοποιημένοι οικονομικά, γαλουχημένοι στη βία των γηπέδων και στον ακραίο εθνικιστικό φανατισμό, αποτέλεσαν την πρώτη δεξαμενή στρατολόγησης της SDG. Με την κάλυψη του Υπουργείου Εσωτερικών της Σερβίας, ο Αρκάν ξεκίνησε τη στρατιωτική εκπαίδευση αυτών των οπαδών, ενσωματώνοντας παράλληλα κατάδικους, λαθρέμπορους και τυχοδιώκτες.

Σταδιακά, οι «Τίγρεις» συνέστησαν μια βαριά οπλισμένη μηχανοκίνητη δύναμη, η οποία, στο απόγειό της, υπολογίζεται ότι αριθμούσε αρκετές χιλιάδες μέλη. Εγκατέστησαν το στρατηγείο τους σε μια πρώην στρατιωτική εγκατάσταση στο Έρντουτ, στην ανατολική Κροατία. Η υποδομή του στρατοπέδου υποστηριζόταν άμεσα από το σερβικό κράτος και τον JNA. Οι εγκαταστάσεις διέθεταν εκατοντάδες κλίνες, ενώ οι άνδρες της SDG ήταν εφοδιασμένοι με υπερσύγχρονο οπλισμό, όπως υποπολυβόλα Scorpion με σιγαστήρες, τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού, ακόμη και αντιαεροπορικά συστήματα και άρματα μάχης T-55. Οι στολές της οργάνωσης, στρατιωτικού τύπου με μαύρες κουκούλες και το έμβλημα με την τίγρη, είχαν σχεδιαστεί σκόπιμα για να προκαλούν ψυχολογικό τρόμο τόσο στους αντιπάλους όσο και στους αμάχους.

Όπως επιβεβαιώθηκε αργότερα από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, η Σερβική Εθελοντική Φρουρά δεν δρούσε αυτόνομα. Στην πραγματικότητα καθοδηγούνταν,

πληρωνόταν και εξοπλιζόταν από την SDB των Στάνισιτς και Σιμάτοβιτς. Η συνεργασία με τον τακτικό στρατό ήταν συνεχής, με τους Τίγρεις να αναλαμβάνουν τον ρόλο του "εκκαθαριστή" μετά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Η εμπλοκή της SDG στα μέτωπα της Κροατίας και της Βοσνίας καταδεικνύει την ουσία της κρατικής τρομοκρατίας: η βία δεν αποτελούσε παρενέργεια του πολέμου, αλλά την κεντρική στρατηγική. Η αποστολή τους ήταν ο εκφοβισμός, η εξόντωση και η εκδίωξη των μη σερβικών πληθυσμών (Κροατών, Βόσνιων Μουσουλμάνων) από στρατηγικής σημασίας περιοχές, προκειμένου να δημιουργηθούν εθνολογικά «καθαρά» εδάφη.

Οι Τίγρεις του Αρκάν έκαναν την πρώτη τους εμφάνιση μεγάλης κλίμακας στην Κροατία το φθινόπωρο του 1991, κατά τη διάρκεια της πολιορκίας του Βούκοβαρ. Σε συνεργασία με τακτικές μονάδες, συμμετείχαν στην ισοπέδωση της πόλης και σε στοχευμένες εκτελέσεις. Ωστόσο, η πλέον χαρακτηριστική εφαρμογή των τρομοκρατικών τους μεθόδων έλαβε χώρα την άνοιξη του 1992 στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Στις αρχές Απριλίου 1992, η SDG εισέβαλε στην πόλη της Μπιέλινα στην ανατολική Βοσνία, μια περιοχή με σημαντικό μουσουλμανικό πληθυσμό. Αν και δεν υπήρξε ουσιαστική στρατιωτική αντίσταση από την πλευρά των ντόπιων, οι άνδρες του Αρκάν ξεκίνησαν μια πρωτοφανή εκστρατεία μαζικών δολοφονιών. Πολίτες εκτελούνταν εν ψυχρώ στους δρόμους, τα σπίτια και τα καταστήματα των Μουσουλμάνων λεηλατούνταν, ενώ πραγματοποιήθηκαν συστηματικοί βιασμοί γυναικών. Η βιαιότητα αυτής της επίθεσης αποτυπώθηκε στη συλλογική μνήμη μέσω της διάσημης φωτογραφίας του Αμερικανού φωτορεπόρτερ Ρον Χαβίβ, η οποία δείχνει έναν παραστρατιωτικό των Τίγρων με γυαλιά ηλίου να κλωτσάει στο κεφάλι το αιμόφυρτο, νεκρό σώμα μιας Μουσουλμάνας γυναίκας, της Tifa Šabanović, στο πεζοδρόμιο. Τα γεγονότα στη Μπιέλινα, και λίγες μέρες αργότερα στο Ζβόρνικ, λειτούργησαν ως επιτυχημένο ψυχολογικό όπλο, αναγκάζοντας δεκάδες χιλιάδες πολίτες να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους πριν καν πλησιάσει ο τακτικός στρατός.

Η εγκληματική δράση της SDG συνεχίστηκε αμείωτη μέχρι το τέλος του πολέμου. Τον Σεπτέμβριο του 1995, καθώς ο βοσνιακός στρατός προέλαυνε προς την πόλη του Σάνσκι Μοστ, οι τοπικές σερβικές αρχές και το Βελιγράδι κάλεσαν τον Αρκάν για να ανακόψει την υποχώρηση. Ο Αρκάν μετέτρεψε το κεντρικό ξενοδοχείο «Sanus» σε

αρχηγείο και κέντρο βασανιστηρίων. Οι παραστρατιωτικοί του περιπολούσαν στους δρόμους, άρπαζαν μη Σέρβους άνδρες και γυναίκες, και τους υπέβαλαν σε άγριους ξυλοδαρμούς και στερήσεις στο λεβητοστάσιο του ξενοδοχείου. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, μεταξύ 18 και 21 Σεπτεμβρίου, οι Τίγρεις μετέφεραν ομάδες κρατουμένων σε απομονωμένες τοποθεσίες στα κοντινά χωριά Τρνόβα και Σάσινα. Εκεί, οι άμαχοι κατέβαιναν από φορτηγά και εκτελούνταν μαζικά, πριν θαφτούν σε ομαδικούς τάφους.

Η βία αυτή δεν ήταν έργο ανεξέλεγκτων ατόμων, αλλά προμελετημένη στρατηγική τρομοκράτησης, η οποία επιβεβαιώνει περίτρανα το πόσο καταστροφική καθίσταται η κρατική επιλογή εργαλειακής χρήσης παραστρατιωτικών ομάδων.

Η διατήρηση ενός ιδιωτικού στρατού χιλιάδων ανδρών προϋποθέτει τεράστιους οικονομικούς πόρους. Δεδομένου ότι η γιουγκοσλαβική οικονομία βρισκόταν υπό το καθεστώς αυστηρών διεθνών κυρώσεων και εμπάργκο, η χρηματοδότηση του εγχειρήματος δεν γινόταν μέσω του επίσημου προϋπολογισμού, αλλά μέσω της εγκαθίδρυσης μιας βιομηχανοποιημένης παραοικονομίας. Το κράτος επέτρεψε, διευκόλυνε και κατεύθυνε τον Αρκάν στο να μετατρέψει την εθνοκάθαρση σε μια απίστευτα προσοδοφόρα εγκληματική επιχείρηση.

Η διαδικασία ξεκινούσε στο πεδίο της μάχης με την οργανωμένη λεηλασία. Κατά την εκδίωξη των πληθυσμών, οι Τίγρεις αφαιρούσαν συστηματικά ξένο συνάλλαγμα, κοσμήματα, οχήματα και ηλεκτρονικές συσκευές. Μάλιστα, η οργάνωση διέθετε στους κόλπους της εκτιμητές τέχνης για να κοστολογούν κλεμμένους πίνακες και αντίκες από τα εγκαταλελειμμένα σπίτια των αμάχων. Ακόμη και τα φορτία ανθρωπιστικής βοήθειας, όπως το αλεύρι και το λάδι που προορίζονταν για τους πρόσφυγες, κατάσχονταν από τους άνδρες του Αρκάν για να τροφοδοτήσουν τις προσωπικές του εμπορικές επιχειρήσεις (αρτοποιεία) στο Βελιγράδι, πάντοτε με την ανοχή της Κρατικής Ασφάλειας.

Καθώς ο πόλεμος παρατεινόταν, η αρπαγή αντικαταστάθηκε από πιο δομημένες μορφές οργανωμένου εγκλήματος. Η SDG, σε συνεργασία με άλλες κρατικές και παρακρατικές δομές, ανέλαβε τον έλεγχο πλουτοπαραγωγικών πηγών στις κατεχόμενες περιοχές της Κροατίας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η εκμετάλλευση και το λαθρεμπόριο ξυλείας, κυρίως του πολύτιμου σλαβονικού δρυός, το οποίο πωλούνταν σε κλάσμα της πραγματικής του αξίας στο εξωτερικό, γεμίζοντας τα ταμεία της

οργάνωσης. Ταυτόχρονα, το λαθρεμπόριο υγρών καυσίμων και πετρελαίου μετατράπηκε στη ραχοκοκαλιά της πολεμικής οικονομίας. Ο Αρκάν έλεγχε μεγάλο μέρος των καυσίμων που εισάγονταν παράνομα στη Σερβία μέσω τρίτων χωρών. Η μαύρη αγορά επεκτάθηκε στο λαθρεμπόριο τσιγάρων, καφέ, αλκοόλ, κλεμμένων οχημάτων και γεωργικών λιπασμάτων.

Αυτή η τεράστια εγκληματική αυτοκρατορία κατέστησε τον Αρκάν έναν από τους πλουσιότερους ανθρώπους στα Βαλκάνια και κυρίαρχο του υποκόσμου στο Βελιγράδι. Το κράτος προσέφερε νομική ασυλία και πρόσβαση σε εμπιστευτικές πληροφορίες της αστυνομίας, προκειμένου η SDG να εξοντώνει εμπορικούς της ανταγωνιστές, εδραιώνοντας ένα πανίσχυρο καρτέλ, το οποίο ταυτόχρονα διεξήγαγε τον «πόλεμο του Μιλόσεβιτς». Η σύμπλεξη αυτή (κράτος – τρομοκρατία - οργανωμένο έγκλημα), επαληθεύει απόλυτα το θεωρητικό μοντέλο της "Μαύρης Τρύπας", όπου η νομιμότητα καταρρέει προς όφελος μιας παρασιτικής πολεμικής ελίτ.

Στην ανάλυση της πολιτικής βίας, το φαινόμενο του 'Blowback' περιγράφει τις αρνητικές, συχνά ανεξέλεγκτες συνέπειες που υφίσταται ένα κράτος από τις ίδιες τις παραστρατιωτικές ομάδες που εξόπλισε. Η περίπτωση των Τίγρεων του Αρκάν αποτελεί την πιο χαρακτηριστική, ίσως, επιβεβαίωση αυτής της θεωρίας. Όταν ο πόλεμος της Βοσνίας έληξε το 1995 (Συνθήκη του Ντέιτον), η Γιουγκοσλαβία βρέθηκε να φιλοξενεί χιλιάδες βετεράνους εγκληματίες, συνηθισμένους στον πλούτο, τη βία και την απόλυτη ατιμωρησία.

Αντί να αφοπλίζει αυτόν τον επικίνδυνο στρατό, ο σερβικός κρατικός μηχανισμός (και η SDB υπό τον Στάνισιτς) επέλεξε να ενσωματώσει τον σκληρό πυρήνα του σε μια επίσημη, εξαιρετικά ισχυρή κρατική δομή. Τον Απρίλιο του 1996, οι Τίγρεις του Αρκάν διαλύθηκαν επίσημα ως ιδιωτική φρουρά, όμως τα πιο επίλεκτα μέλη τους στρατολογήθηκαν στη νεοσύστατη Μονάδα Ειδικών Επιχειρήσεων (Jedinica za specijalne operacije - JSO), η οποία έγινε ευρύτερα γνωστή ως οι «Κόκκινοι Μπερέδες».

Το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα αποτελεί η πορεία του Μίλοραντ Ούλεμεκ, γνωστού και με το προσωνύμιο «Λέγκια» (Legija), λόγω της προηγούμενης θητείας του στη Γαλλική Λεγεώνα των Ξένων. Ο Λέγκια είχε επιστρέψει στη Γιουγκοσλαβία το 1992 και αναδείχθηκε σε έναν από τους βασικότερους διοικητές (Colonel) των Τίγρεων του Αρκάν, ηγούμενος της υπο-ομάδας των "Super Tigers" στην Ανατολική

Σλαβονία. Με τη διάλυση της SDG, ο Λέγκια εντάχθηκε στην JSO της Κρατικής Ασφάλειας, φτάνοντας τελικά να αναλάβει την αρχηγία ολόκληρης της μονάδας το 1999.

Μέσω της JSO, ο υπόκοσμος εντάχθηκε πλήρως στον κρατικό μηχανισμό. Το μόρφωμα αυτό χρησιμοποιήθηκε από τον Μιλόσεβιτς όχι μόνο στον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου (1998-1999) αλλά και ως εργαλείο δολοφονίας πολιτικών αντιπάλων στο εσωτερικό της Σερβίας. Ο Αρκάν, εν τέλει, δολοφονήθηκε τον Ιανουάριο του 2000 στο λόμπι του ξενοδοχείου InterContinental στο Βελιγράδι, πιθανότατα σε ένα ξεκαθάρισμα λογαριασμών του υποκόσμου που είχε την ανοχή τμημάτων του βαθέως κράτους, προτού προλάβει να δικαστεί στη Χάγη.

Η απόλυτη απόδειξη της αποτυχίας ελέγχου των παραστρατιωτικών (Blowback) ήρθε τον Μάρτιο του 2003. Όταν η νέα, δημοκρατική κυβέρνηση του Πρωθυπουργού Ζόραν Τζίντζιτς (Zoran Đindić) επιχείρησε να «εξυγιάνει» τον κρατικό μηχανισμό, να πατάξει το οργανωμένο έγκλημα και να συνεργαστεί με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY), το παρακράτος αντέδρασε. Ο Μίλοραντ Ούλεμεκ «Λέγκια» και άλλα εν ενεργεία στελέχη της JSO οργάνωσαν και εκτέλεσαν τη δολοφονία του Πρωθυπουργού Τζίντζιτς με ελεύθερο σκοπευτή στο κέντρο του Βελιγραδίου. Η δολοφονία ενός εν ενεργεία αρχηγού κράτους από μέλη μιας κρατικής υπηρεσίας ασφαλείας, τα οποία είχαν ξεκινήσει τη σταδιοδρομία τους ως παραστρατιωτικοί τρομοκράτες, υπογραμμίζει δραματικά ότι το κράτος που «τρέφει» ιδιωτικούς εγκληματικούς στρατούς χάνει αναπόφευκτα το μονοπώλιο της νόμιμης βίας και κινδυνεύει με πλήρη εσωτερική κατάρρευση.

Ο ρόλος της διεθνούς δικαιοσύνης υπήρξε κομβικός στην αποδόμηση του μύθου ότι οι θηριωδίες των παραστρατιωτικών (όπως των Τίγρεων) αποτελούσαν μεμονωμένες ενέργειες ακραίων εθνικιστών. Η προσπάθεια δίωξης ξεκίνησε με την έκδοση εντάλματος σύλληψης από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) εναντίον του ίδιου του Ζέλικο Ραζνάτοβιτς (Αρκάν) το 1997. Το κατηγορητήριο ανέφερε αναλυτικά τις μαζικές εκτελέσεις, τους βιασμούς, τους ξυλοδαρμούς και τις απάνθρωπες στερήσεις που διέπραξε η SDG υπό τις άμεσες διαταγές του σε περιοχές όπως η Μπιέλινα, το Σάνσκι Μοστ και το Τρνόβα. Η δολοφονία του, ωστόσο, το 2000 δεν επέτρεψε την προσαγωγή του ενώπιον της δικαιοσύνης.

Αυτό που είχε, ωστόσο, μεγαλύτερη νομική και ιστορική σημασία δεν ήταν η καταδίκη των φυσικών αυτουργών, αλλά η απόδοση ευθυνών στους κρατικούς ιθύνοντες. Ο σημαντικότερος στόχος της διεθνούς δικαιοσύνης ήταν η δίκη των πρώην επικεφαλής της σερβικής Υπηρεσίας Κρατικής Ασφάλειας, Γιόβιτσα Στάνισιτς και Φράνκο Σιμάτοβιτς. Η δίκη τους εξελίχθηκε στη μακροβιότερη και ίσως πιο περίπλοκη νομική διαδικασία του Δικαστηρίου της Χάγης. Ο πυρήνας του κατηγορητηρίου στηρίχθηκε στην έννοια της «Συλλογικής Εγκληματικής Δράσης» (Joint Criminal Enterprise - JCE). Σύμφωνα με αυτή, οι υψηλόβαθμοι κρατικοί αξιωματούχοι μπορούν να θεωρηθούν ένοχοι για τα εγκλήματα των παραστρατιωτικών, εάν αποδειχθεί ότι μοιράζονταν έναν κοινό εγκληματικό σκοπό (π.χ. τη βίαιη και μόνιμη απομάκρυνση των μη Σέρβων από τεράστιες γεωγραφικές περιοχές) και δρούσαν συντονισμένα για την επίτευξή του.

Αν και το 2013 η πρωτόδικη απόφαση του ICTY τους αθώωσε, βασιζόμενη στην αμφιλεγόμενη ερμηνεία ότι η υποστήριξή τους προς τις παραστρατιωτικές ομάδες έπρεπε να έχει "συγκεκριμένη κατεύθυνση" (specific direction) προς τη διάπραξη εγκλημάτων για να στοιχειοθετηθεί ενοχή, η απόφαση αυτή ανετράπη από το Εφετείο το 2015, το οποίο διέταξε την πλήρη επανάληψη της δίκης.

Στη νέα δίκη, οι Στάνισιτς και Σιμάτοβιτς καταδικάστηκαν αρχικά το 2021, ενώ η τελική, ιστορική απόφαση του Εφετείου στις 31 Μαΐου 2023 έθεσε οριστικό τέλος στην ατιμωρησία. Το Δικαστήριο ανέτρεψε τις αθωωτικές αποφάσεις σχετικά με την ευθύνη της Συλλογικής Εγκληματικής Δράσης, καταδικάζοντάς τους οριστικά σε 15 χρόνια φυλάκισης. Αποδείχθηκε νομικά ότι η ανώτατη ηγεσία της σερβικής κρατικής ασφάλειας συμμετείχε, από κοινού με τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, τον Ράντοβαν Κάρατζιτς και άλλους πολιτικούς ηγέτες, στον σχεδιασμό και την εκτέλεση της εθνοκάθαρσης. Η απόφαση αυτή επιβεβαίωσε ενώπιον της ιστορίας ότι οργανώσεις όπως οι «Τίγρεις του Αρκάν» δεν ήταν αυτόνομοι εθνικιστές, αλλά στρατηγικά εργαλεία κρατικής τρομοκρατίας.

Η ανάλυση της Σερβικής Εθελοντικής Φρουράς καταδεικνύει ότι η κρατική τρομοκρατία δι' αντιπροσώπων αποτελεί μια βαθιά παρασιτική διαδικασία που καταλήγει να στρέφεται απέναντι στον ίδιο τον κρατικό εντολέα. Ενώ το Βελιγράδι πίστεψε ότι θα εξάγει τον τρόπο στην Κροατία και στη Βοσνία διατηρώντας το

πλεονέκτημα της «εύλογης άρνησης», στην πραγματικότητα εισήγαγε τη μαφία στον ίδιο τον πυρήνα των κρατικών του θεσμών.

Η συμμαχία της Κρατικής Ασφάλειας με τον υπόκοσμο δημιούργησε μια ανεξέλεγκτη και βαριά εξοπλισμένη πολεμική ελίτ, η οποία μετέτρεψε τη σύγκρουση σε μια επικερδή εγκληματική βιομηχανία. Μεταπολεμικά, η ελίτ αυτή αρνήθηκε να αφοπλιστεί, φτάνοντας στο αποκορύφωμα της ανομίας με τη δολοφονία του μεταρρυθμιστή πρωθυπουργού Ζόραν Τζίντζιτς. Σε συνδυασμό με την τελική νομική καταδίκη των ηγετών της SDB, το ιστορικό συμπέρασμα είναι πως η εργαλειοποίηση του εγκλήματος συνιστά πλήρη θεσμική κατάρρευση, αποδεικνύοντας πως κανένα κράτος δεν μπορεί να ελέγξει μακροπρόθεσμα τις συνέπειες της οργανωμένης κρατικής τρομοκρατίας.

Βιβλιογραφία

- Human Rights Watch. (2000). *Unfinished Business: The Return of Refugees and Displaced Persons to Bijeljina*.
- Humanitarian Law Center (HLC). (2023). *Dossier: Serbian Volunteer Guard*.
- Institute for War & Peace Reporting. (2000, February 1). Arkan's Smuggling Empire.
- Institute for War & Peace Reporting. (2009, June 12). Stanisić Trial Restarts.
- International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (n.d.). *Ražnatović, Željko - "Arkan" (IT-97-27)*. https://www.icty.org/en/case/zeljko_raznatovic
- International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (n.d.). *Stanišić & Simatović (IT-03-69)*. https://www.icty.org/en/case/stanisić_simatovic
- International Residual Mechanism for Criminal Tribunals. (n.d.). *STANIŠIĆ and SIMATOVIĆ (MICT-15-96-A)*. <https://www.irmct.org/en/cases/mict-15-96>

- Makarenko, T. (2004). The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime*, 6(1), 129–145.
- Marten, K. (2012). *Warlords: Strong-arm Brokers in Weak States* (R. J. Art, R. Jervis, & S. M. Walt, Eds.). Cornell University Press.
<http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt7z8br>
- Mueller, J. (2004). *The Remnants of War*. Cornell University Press.
<http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt7z7d7>
- Stojanovic, M. (2025, January 15). Serbia urged to prosecute Arkan's paramilitaries for war crimes. *Balkan Insight*.
<https://balkaninsight.com/2023/03/23/serbia-urged-to-prosecute-arkans-paramilitaries-for-war-crimes/btj/>
- Üngör, U. Ü. (2019, August 1). *Paramilitarism: Mass Violence in the Shadow of the State*. ResearchGate.
- Vukušić, I. (2024, May 27). *Serbian paramilitaries and the breakup of Yugoslavia: State connections and patterns of violence*. Routledge & CRC Press.